

Varstvo pred neeksplodiranimi ubojnimi sredstvi (NUS) in omrežje gozdnih prometnic

dr. Jaša Saražin, Gozdarski inštitut Slovenije, Oddelek za gozdno tehniko in ekonomiko
Darko Zonjič, Državna enota za varstvo pred NUS

Objavljeno na spletu 20.06.2023 (<https://doi.org/10.20315/IG.2023.0026>)

V slovenskih gozdovih obstaja znatna možnost srečanja z neeksplodiranimi ubojnimi sredstvi (NUS). Glavna cilja tega prispevka sta seznanitev deležnikov s področja gozdarstva: (1) kako ravnati v primeru najdbe NUS ter (2) z delom državne enote za varstvo pred NUS in njihovo uporabo omrežja gozdnih prometnic.

Neeksplodirana ubojna sredstva na slovenskih tleh

V slovenskih gozdovih obstaja znatna možnost srečanja z neeksplodiranimi ubojnimi sredstvi (NUS). Glavna cilja tega prispevka sta seznanitev deležnikov s področja gozdarstva: (1) kako ravnati v primeru najdbe NUS ter (2) z delom državne enote za varstvo pred NUS in njihovo uporabo omrežja gozdnih prometnic. NUS so sredstva, ki so ostala predvsem kot posledica vojnih delovanj na območju Republike Slovenije. To so: eksplozivna sredstva, posamezni deli eksplozivnih sredstev, sredstva za povzročanje požarov, sredstva za signalizacijo, osvetljevanje in zadimljenje, eksplozivni materiali in kemična bojna sredstva (URSZR, 2023a in b).

Med najdbami je največ ročnih bomb, različnih vrst streliva za pehotno orožje, vžigalnikov, protipehotnih in protioklepni min ter letalskih bomb. Največja verjetnost, da bomo naleteli na neeksplodirana ubojna sredstva, je na območju severnoprimske regije, kjer je med prvo svetovno vojno potekala soška fronta (URSZR). Vsa neeksplodirana ubojna sredstva, tudi če so stara več kot 100 let, so nevarna. Ob nepravilnem ravnanju z njimi lahko eksplodirajo in zanetijo požare, porušijo objekte, povzročijo hude telesne poškodbe ali celo smrt. Med ljubiteljskimi zbiralci NUS, je slovenska policija v zadnjih petih letih zabeležila kar tri smrtne žrtve, ki so bile posledica nepravilnega rokovanja z NUS (Policija, 2023).

Zato se je v primeru najdbe NUS potrebno držati priporočil URSZR (URSZR, 2019), ki pravijo:

- se ne ustrašimo, ostanemo prisebni in ne povzročamo panike. Od navzočih zahtevamo, da se mirno umaknejo z nevarnega območja;
- preprečimo dostop do predmeta, in sicer tako, da zavarujemo kraj najdbe in postavimo opozorilni napis ali kako drugače opozorimo na nevarnost;
- otrokom onemogočimo dostop do kraja najdbe;
- se predmeta ne dotikamo, ga ne predstavljamo ali razstavljamo;
- kraj, kjer je nevarni predmet, zapustimo po isti poti, po kateri smo do njega prišli;
- v bližini kraja, kjer je nevarni predmet, ne kurimo ognja in ne uporabljamo zažigalnih sredstev;
- o najdbi nevarnega predmeta čim prej obvestimo center za obveščanje na telefonsko številko 112 ali policijo na številko 113. Pri tem sporočimo čim več podatkov o kraju najdbe in najdenem predmetu.

Državna enota Civilne zaščite za varstvo pred NUS

Državna enota Civilne zaščite za varstvo pred NUS po vsej Sloveniji izvaja zaščitne ukrepe, med katere spadajo odkrivanje, identifikacija, odstranjevanje, prevoz, skladiščenje in uničevanje teh sredstev, pa tudi usposabljanje pripadnikov za to delo. V enoti je 34 prostovoljcev, ki so posebej izurjeni in izšolani pripadniki civilne zaščite, ki teh sredstev ne iščejo, temveč odstranjujejo tista, ki jih najdejo ljudje in najdbo sporočijo na številko 112. Na območjih, kjer iz zgodovinskih virov izhaja, da obstaja velika verjetnost onesnaženosti z NUS, pripadniki na podlagi vloge občana oziroma pravne osebe izvedejo pregled zemljišča z detektorji kovin ter morebitna odkrita NUS odstranijo in uničijo. Državna enota deluje pod vodstvom URSZR po vsej Sloveniji, organizirana pa je v šest oddelkov (Ljubljana, Maribor, Novo mesto, Celje, Nova Gorica, Postojna) (URSZR, 2023a in b).

Slika 1: Toyota hilux je najpogosteje uporabljeno vozilo Državne enota za varstvo pred NUS (foto: Državna enota za varstvo pred NUS)

V minulem desetletnem obdobju 2012-2021 (namenoma smo izpustili leto 2022 zaradi požara na Krasu), je enota na leto v povprečju izvedla 483 intervencij, na katerih so povprečno poskrbeli za 4589 kosov NUS, v skupni masi 9008 kg (URSZR, 2023a). Približno 80% teh intervencij se je odvijalo v gozdnem prostoru, ali pa je bil potreben dostop skozi gozdni prostor. Lanski požar na goriškem Krasu pa je od enote zahteval bistveno povečan obseg dela. 14. maja je minilo 10 mesecev od začetka tega požara in do danes so zgolj s požarišča odstranili kar 3130 kosov NUS, v skupni masi 10.125 kg.

Državna enota za varstvo pred NUS in omrežje gozdnih prometnic

V grobem, bi lahko postopke varstva pred NUS po nevarnosti razvrstili v naslednjem vrstnem redu: Uničenje na lokaciji – prenos do vozila – prevoz do centralnega skladišča. V kolikor je NUS v normalnem stanju in blizu primerne prometnice, je najoptimalnejše in najvarnejše ukrepanje prevoz NUS do centralnega skladišča, kjer sledi uničenje v kontroliranih pogojih. Zato je cilj, oz. želja na večini intervencij, da se primerno vozilo enote čimbolj približa NUS. Pri tem igra mreža gozdnih prometnic zelo pomembno nalogo in je eden glavnih odločilnih faktorjev, ali bo NUS prenesen in prepeljan do centralnega skladišča, ali bo potrebno uničenje na lokaciji.

Slika 2: Delo državne enote za varstvo pred NUS (foto: Državna enota za varstvo pred NUS)

NUS do okvirno 15 kg mase, lahko prenaša ena oseba na daljše razdalje. NUS 15 – 100 kg potrebuje usklajeno delo več pripadnikov enote in se izvaja na razdaljah krajših od 500 m. Na območju severno primorske regije, so pogosto najdena tudi sredstva iz obdobja prve svetovne vojne, katerih teža je večja od 100 kg. V takšnih primerih je izvoz mogoč zgolj z neposrednim dostopom z vozilom, nakar se sredstvo dvigne v vozilo z dvigalom ali povleče v vozilo z vitlom. Pri težjih NUS, ali večjemu številu kosov je zaželeno delo z večjim vozilom Unimog.

Slika 3: Delo z večjim vozilom Mercedes Benz – Unimog (foto: Državna enota za varstvo pred NUS)

Državna enota za varstvo pred NUS pri svojem delu uporablja več tipov vozil. Podobno kot pri gasilskih vozilih, tudi tu, pomeni večje vozilo možnost za opravljanje večjega nabora nalog ter zagotavlja večjo varnost za pripadnike enote; istočasno pa manjša možnost dostopa po ožjih in slabše vzdrževanih prometnicah. Terenska vozila Toyota Hilux, so »zlati standard«, s katerimi bi si želeli opraviti čimveč intervencij. V kolikor enoti prometnice tega ne omogočajo, enota uporablja manjše Land Roverje, ali celo štirikolesnike. V kolikor pa gre za zelo velike primerke NUS, ali večje število le teh, pa je ciljno vozilo Mercedes Benz Unimog. V enem letu vozilo Unimog izvozi na približno 30 do 40 intervencij.

Slika 4: Enota za svoje delo občasno uporablja tudi štirikolesnike (foto: Državna enota za varstvo pred NUS)

Zaključek

ZGS (ZGS, 2012-2011) je v obdobju 2012-2021 zabeležil v povprečju 86 gozdnih požarov na leto, medtem ko je po podatkih SPIN (2023) bilo v istem obdobju v povprečju zabeleženih 705 intervencij na požarih na gozdnih in grmovnih površinah; oz. skupno 2835 na vseh požarih v naravnem okolju. V vsakem primeru Državna enota za varstvo pred NUS, po številu intervencij v gozdnem prostoru (približno 400 na leto) ne zaostaja veliko za svojimi gasilskimi kolegi in so tako tudi oni pomemben uporabnik gozdnih prometnic v intervencijske namene. Omrežje prometnic, ki omogoča učinkovito protipožarno varstvo naravnega okolja (dostop in delovanje srednje velikih gasilskih vozil, z dosegom gasilne tehnike do 300 m), omogoča tudi olajšano delovanje državne enote za varstvo pred NUS.

Viri:

Policija, 2023. Previdno ob najdbi neeksplodiranih ubojnih sredstev iz prve in druge svetovne vojne: <https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/oosebna-varnost/112319-previdno-ob-najdbi-nee-ksplodiranih-ubojnih-sredstev-iz-prve-in-druge-svetovne-vojne>

Spin, 2023: <https://spin3.sos112.si/javno/porocilo/pregledintervencijnus>

URSZR, 2019. Zgibanke Kaj storiti če najdeš NUS: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSZR/Publikacija/Zgibanke/zgibanke_nus_2019_vsebinska_za_tisk.pdf

URSZR, 2023a. Varstvo pred neeksplodiranimi ubojnimi sredstvi <https://www.sos112.si/delovna-podro%C4%8Dja/varstvo-pred-neeksplodiranimi-ubojnimi-sredstvi>

URSZR, 2023b. Varstvo pred neeksplodiranimi ubojnimi sredstvi <https://www.gov.si teme/varstvo-pred-neeksplodiranimi-ubojnimi-sredstvi/>

ZGS: Poročila o gozdovih (2012-2011) http://www.zgs.si/zavod/publikacije/letna_porocila/index.html